

*Türkmen Şiiri Antolojisi*, Hazırlayanlar: Prof. Dr. Fikret Türkmen, Prof. Dr. Gurbandurdi Geldiev, TÜRKSOY yay., Ankara 1995, 942 s.

Siyasî ve sosyal bir takım hâdiselerin çoğu zaman edebiyat bilimini yakından ilgilendirdiği kabul edilmelidir. Türk edebiyatı tarihinin problemleri arasında, tasnif ya da devirlerin isimlendirilmesi meselesi çok ciddi bir problem olarak dururken, seksenli senelerin sonuna doğru mevcut problemlere yenileri eklenmiştir. Düne kadar Türkiye’de teşekkül etmiş Türk edebiyatı tarihi ile meşgul olan ilim ve fikir erbabı, artık Türkiye dışında Türkçe ile vücut bulmuş edebi-yatlar ile de meşgul olmak durumunda kalmışlardır. Belki klâsik devir edebiyatımız ile halk edebiyatımız açısından bu hükmü daha dikkatli vermek durumundayız. Ancak modern Türk edebiyatı tarihi meselesinde bu hükmü rahatlıkla verebiliriz. Türkiye coğrafyası dışında meydana gelmiş ve Türkçe ile kaleme alınmış bir Türk edebiyatının varlığından hemen herkesin haberi olmasına rağmen, mevcut siyasî şartlar yüzünden kimsenin bu edebiyatlarla ciddi manada meşgul olması, en azından metinler düzeyinde, mümkün olamıyordu. Seksenli yılların sonunda, doğu blokunda siyasî ve coğrafi birtakım değişmelerin meydana gelmesi ve Türkiye Türklerinin Türkiye coğrafyası dışındaki Türklerle daha yakın münasebet kurma imkânlarının doğması birçok sahadaki yapılanmanın gözden geçirilmesi lüzumunu ortaya çıkardığı gibi bir Türk edebiyatı tarihinin yazılıp yazılamayacağı bahsinde de bilinenleri ve yapılması gerekenleri yeniden gözden geçirme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Türkiyenin dışındaki Türk devlet ve topluluklarının da bir edebiyatları vardır ve bu sahalarda çalışan edebiyat âlimlerinin ortaklaşa bir Türk edebiyatı tarihi yazmaları zor olsa da mümkün gibi görünmektedir. En azından teorik alanda böyle bir edebiyat tarihi yazmanın imkân dahilinde olduğu söylenebilir. Tabii ki edebî ilişkilerin zenginleşmesi, yakınlaşması ve daha ciddi boyutlar kazanabilmesi için öncelikle yapılması gereken bazı temel çalışmaların olduğu bir gerçektir. Bunların başında, ciddi bir merhaleye geldiğini bildiğimiz alfabe birliği ve arkasından Kiril harfli metinlerin şu an ortak alfabe konumuna gelen/gelecek olan Lâtin alfabesine aktarılması şarttır. Türkiye edebiyatı sahasında çalışan araştırmacılar, metinlerin aktarılması konusunda yayın evlerinin de az çok alâka göstermeleri sayesinde bugün belirli bir gayret içindedirler. Metinlerin tamamen aktarılması epey bir zaman alacağından diğer bir çalışma şekli de antoloji hazırlamak olmalıdır. Belki de en çabuk yapılabilir gibi görünen antoloji hazırlamak işi dahi bugün Türkiye’deki edebiyat erbabı tarafından ciddiyetle ele alınmış ve değerlendirilmiş değildir.

Türk devlet ve topluluklarından birkaçının edebiyatlarına dair bugün ülkemizde yayımlanmış birtakım antolojiler vardır. Ancak bunlar yeterli değildir.

Prof. Dr. Fikret Türkmen ve Prof. Dr. Gurbandurdı Geldiev tarafından hazırlanan *Türkmen Şiiri Antolojisi* de az miktardaki antoloji çalışmalarının bir örneği olarak yakın zamanda yayımlanmıştır. Öncelikle çalışmanın Türk Halk Edebiyatı sahasında çalışan Türkiye’den bir bilim adamı ile yine Türkmenistan edebiyatı üzerinde çalışan Türkmenistan’dan bir bilim adamı tarafından ortaklaşa hazırlanmış olması avantaj olarak kaydedilmelidir. Çünkü edebiyat sırf dilden ibaret bir bilim dalı değildir. Edebiyatın oluşumunda, malzeme olarak dille beraber başka bir yığın etkenin de katkısının olduğu inkâr edilemez. Bu bakımdan aktarmak seviyesinde de olsa, edebiyata vukufiyet dile vukufiyetin sınırlarını aşmaktadır. Dil bakımından ortak olsa bile uzun zaman ayrı kalmış ve birbirinden habersiz teşekkül etmiş iki ayrı edebiyatın birinden diğerine metin aktarılması, ancak bu tarz bir çalışma ile en az eksiklikle ortaya konabilir. Çalışmanın Türkmen edebiyatı hakkında bilgi veren kısmında Prof. Dr. Fikret Türkmen, Türkmen şivesinin durumu hakkında şöyle demektedir.: “Dil bakımından, 17. ve 18. yüzyıllar Arapça ve Farsça pek çok kelimenin Türkmençe’ye girdiği yüzyıllardır. Ancak bu kelimeler, halkın da kullandığı ve yabancılık çekmediği, Türkmen telâffuzuna uymuş, canlı kelimelerdir.” (s. XV)

*Türkmen Şiiri Antolojisi*, 21 Türkmen şairini kapsamaktadır. Çalışmanın başında Türkmen edebiyatı hakkında kısa bir bilgi veren araştırmacılar, Andalip, Azadi, Andilla Şabande, Mahtum Kulu, Şeydayi, Mağrubi, Gayipnazar Gayibi, Mirat Talibi, Gurtoğlu, Kemine, Seyidnazar Seydi, Zelili, Seydilla Seydi, Zinhari, Mollanefes, Aşiki, Katibi, Dosmemmet, Annagılıç Meteci, Misgingılıç, Dövmemmet Balgızıl’ın önce biyografilerini ve sonra şiirleri hakkında bilgi vermişler, daha sonra da şiirlerinden seçmeler yapmışlardır. Bu şairlerin yaşadıkları devir, metinden anlaşıldığına göre, 18. yüzyıldan başlamakta ve 19. yüzyılın sonuna kadar getirilmektedir. Türkmen Türkçesinin ana dilden kopuş tarihi göz önüne alınarak hazırlandığı gözlenen bu çalışma, hazırlayanların da belirttikleri gibi bütün Türkmen halk şairlerini kapsamaktadır. Üstelik, 19. yüzyılın sonuna kadar getirilmiştir. Burada adları zikredilen, hayatları hakkında bilgiler verilen ve şiirlerinden seçmeler yapılan şairler dışında da Türkmen şiirinin birtakım isimleri olduğu bir hakikattir. Onların şiirlerinden teşekkül ettirilecek antoloji/antolojiler ise diğer ciltlerin sayısını tayin edecektir. Ancak dikkati çeken bir husus, çalışmanın ismi ile ilgilidir. Çalışmanın ismine *Türkmen Şiiri Antolojisi* denmesi, muhteva düşünüldüğünde pek isabetli görünmemektedir. Çünkü bu isim, klâsik devir Türkmen şiirinden,

halk şiiri de dahil olmak üzere, modern Türkmen halk ve klâsik devir edebiyatından olmak üzere, 21 şairi kapsamaktadır. Çalışmanın ismi kapsadığı yüzyıllar veya ele alınan şairlerin mensup oldukları alan düşünülerek tespit edilebilir veya mevcut isimlere, modern Türkmen şiiri sahasında yazan bazı şairler de dahil edilerek çalışma genişletilebilir ve o vakit de aynı isimle yayımlanabilirdi.

Çalışmayı hazırlayan bilim adamlarının, metinlerin orjinalleri ile Türkiye Türkçesi karşılıklarını yan yana yerleştirmiş olmaları metot açısından isabetli bir tercihtir. Görüldüğü kadarıyla, Türkmen şivesiyle yazılmış metinlerin Türkiye Türkçesinden farklılıkları çok fazla değildir. Ancak yine de Türkmen şivesine ait kelimelerin Türkiye Türkçesi karşılıklarının verilmesi şiveler arası farklılıkların azalmasının sağlayacaktır. Türkiye Türkçesi karşılıklar tercih edilirken, kelimelerin sözcük karşılıkları veya tarih içinde kazandığı manalar da anlaşılıyor ki dikkate alınmıştır. Vezni bozmama gayretinden dolayı, kelime seçme hususunda mecburen bir kısıtlama doğmuştur. Vezni bozmama gayretinden dolayı, kelime seçme hususunda mecburen bir kısıtlama doğmuştur. Fakat, bu sıkıntıya rağmen, şiirlerin veznini bozmadan Türkiye Türkçesi karşılıklarının verilebilmesi dilin zenginliği açısından ciddiye alınması gereken bir husustur.

Türkmen ve Geldiev, çalışmanın sonuna, şahıs ve yer adları dizini yerleştirmişlerdir. Ayrıca, şairlerin hayatları ve eserleri konusunda bilgilerin verildiği kısımların sonuna eklenen kaynaklar da başka araştırmacılara kolaylık sağlayacak mahiyettedir. Bu tarz çalışmalardan sonraki merhalenin, Türk devlet ve topluluklarının şivelerinden yazılmış edebiyat tarihlerinin, arkasından da şair ve yazarların külliyatlarının Türkiye Türkçesine aktarılması olduğu söylenebilir. Türkiye'deki edebiyat araştırmacıları, şivelerin herhangi birisi ile araştırmacıların da Türkiye edebiyatını ihtiva eden çalışmalar ilgili şivelere aktarmaları Türk devlet ve toplulukların edebî münasebetleri bahsinde müsbet yönde hayli gelişme sağlayacaktır.

Bu çalışmayla ilgili olarak Prof. Dr. Fikret Türkmen'in aşağıya aldığımız cümlelerdeki fikrine iştirak etmemek de mümkün değildir: "*Ancak bu şairlerin şiirleri Anadolu'daki Türk okuyucusuna ata yurdumuz Türkmenistan'daki edebî durum hakkında bir fikir verecek niteliktedir. Özellikle şiirleri okurken Yunus Emre'yi, Karacaoğlan'ı, Dadaloğlu'nu da hatırlayacak, okuyucu bazı şiirlerde Köroğlu'nu bulacak, bazılarında Âşık Garib'in gurbet duygusunu yaşayacaktır.*" (s. XVI)